

השינוי בממשלה / נתן אלתרמן

1

הדרך שבחרה ההנהגה הותיקה, כדי לתת בידי יגאל אלון את סגנות ראש-הממשלה ואת משרד-הקליטה החדש, עשתה עוול הן לאיש והן לתפקידיו החדשים.

זו היתה דרך משובשת שטלטלה במשך שבועיים את ממשלת הליכוד על גבי שוחות ומהמורות, שאיימו לרגעים לדון אותה בריסוק איברים. הנוהל הפגום גרם שהמינויים האלה קוממו בראשיתם כמעט את כל המפלגות ועוררו מורת-רוח כללית כמעט בדעת-הקהל.

מסתבר שהדברים יכלו להתבצע בדרך אחרת. מסתבר שצמרת מפא"י-לשעבר, אילו נקטה נוהל תקין, היתה יכולה להשיג אישור למינויים הללו אף ביתר קלות. אלא שזה סגנונה של ההנהגה הנוכחית. זה הרגל שנעשה טבע. עיוות-הנוהל, המונח ביסודה כחטא-קדמון, נעשה כמין דפורמאציה מקצועית, המתגלה גם שעה שאין בה צורך כלל. משל למה הדבר דומה? לאותו בלש שמספרים עליו שהיה מסתכל בהדר זריחת החמה, כשהוא מצניע עצמו מאחורי עמוד טלגראף ועוקב אחרי הזריחה בהיחבא.

2

מינויים אלה נתפרשו, כידוע, בחוגים רבים וכן שונים לאו דווקא כענין שעיקרו לשמו ולשעה זו דווקא, אלא כתכנית הצופה עתידות. איני סבור כי פירושים אלה הם מופרכים. הכל מעיד כי ההנהגה הוותיקה בחרה ביגאל אלון להילחם לה מלחמת-מאסף עם רדתה מן הבמה. צריך להודות כי זה רעיון שיש בו תנופה וברק-דמיון. לבחור דווקא את מפקד פלמ"ח ואת המצביא שאין מסמל יותר ממנו את מלחמת-הקוממיות, לבחור דווקא בו כדי לערוך את קרב השקיעה של מעוז "חברינו" ו"שרינו", זוהי בלי ספק בחירה המעידה על אי-הסתפקות באמצעים-לחצאים. השאלה היא רק אם יאות יגאל אלון למלא תפקיד זה ואם בסופו של דבר לא יתברר שתוכן תפקידיו החדשים יהיה היפוכן הגמור של הכוונות שהונחו ביסוד המינוי.

אני כשלעצמי סבור כי התשובה היא ברורה והיא אינה זו שמתכנני-המינוי החדשים מקווים לה.

הטלטלה שהיתה כרוכה במינויים אלה, מחמת הפרוצדורה המשובשת, הצליחה להקהות אפילו את טעם החידוש שבהקמת המשרד לקליטה. אכן, נחוצה מידת כשרון מיוחד ונדיר של אפרוריות ושל טשטוש כדי להקפיץ עובש אפילו על חידוש מובהק, אך ההנהגה הצליחה בזאת, הצליחה עד כדי כך, שהקמת המשרד הזה לא נתפרשה, ובצדק גמור, אלא כטפל לעיקר וכענין שהוא בבחינת אמצעי לחשבונות אחרים, לא פחות משהוא תכלית לחשבון-עצמו. ואף-על-פי-כן צריך לקוות כי חידוש זה יבקיע מבעד לספיחים הללו. ייתכן כי ברבות הימים – אם לא יעמדו לשטן הגורמים האובייקטיביים, שאין לנו שליטה עליהם, והכוונה לקפאון ייצר-החיים-וההתנערות של התפוצות – יוברר כי הקמתו של משרד זה היתה אחד המעשים רבי-המשמעות שנעשו בזמן הזה.

עובדה היא כי כניסתם של שני קציני צה"ל מובהקים, לתפקידי ניהול בסוכנות היהודית, עשתה רושם של חידוש ושל מיפנה במידה אשר קונגרס שלם לא הצליח להשיגה. הידיעה הקצרה, שהופיעה בעתון, כי יגאל אלון נפגש עם מי שהיה אלוף פיקוד המרכז, עוזי נרקיס, לדיון על תיאום בין הממשלה ובין ההסתדרות הציונית בעניני קליטה ועליה, היא בלי ספק ידיעה מהפכנית שהציונות לא ידעה דוגמתה זה שנים רבות.

אך נשוב לענין הסגנות, שהוא העיקר בשעה זו. נדמה לי כי בתפקיד זה יכול וצריך יגאל אלון לפעול לא רק בניגוד לכוונות ההנהגה, אלא אף ברובד אחר, שהוא גם חשוב יותר בשעה זו וגם דחוף יותר. ממשלת הליכוד-הלאומי שלנו יש בה סימן-היכר, המנוגד לעצם הגדרתה כממשלת-חירום. אם נניח כי ממשלת-חירום סימנה הוא יסוד משותף אשר מפניו נידחים, בעת הכרעה, כל חילוקי-דעות בענינים אחרים, הרי ממשלת הליכוד שלנו שונה מזה שוני שביסוד. היא יכולה אולי למצוא מכנה משותף בין פלגותיה בכל ענין שבעולם, אך הדבר המאיים בכל שעה לפלג ולפוצץ אותה הוא הדבר אשר לשמו הוקמה, כלומר נקיטת עמדה וקביעת קו להתמודדות עם הבעיות החותכות גורל שלאחר מלחמת-ששת-הימים.

פאראדוקס שני של ממשלת-ליכוד זו הוא, שבעוד חבריה נמנעים כלפי-פנים מהחליט על העניין העיקרי, הרי כלפי חוץ, בזירה הקובעת, נמשך למעשה קו של החלטה ברורה לצד אחד, והוא כמסתבר דווקא הצד שהעתיד אולי, לעת-הכרעה, להיות מיעוט בממשלה זו, קו שנקודת-המוצא שלו היא נכונות הוויתור על ההישגים שאין להם תחליף, לשם הסתגלות לנסיבות מתחלפות ולמדיניות של חיי שעה.

עד היכן עשוי להגיע חוסר-תיאום זה ראינו לא מכבר, בימי הסערה שקמה בממשלת-הליכוד לאחר שנודע לממשלה כי ישראל קיבלה את החלטת מועצת-הבטחון "בשלמותה". חלק לא מעט בתקרית קרדינאלית זו היה שוב לאותו טבע של שיבוש-נוהל, אשר גרם לכך שרק מפי אחרים ולא מפי ראש-הממשלה עצמו נודע לממשלה כי שר-החוץ התייעץ אתו התייעצות דחופה בענין זה. מן הפרט הזה הסיח ראש-הממשלה דעתו, בעוד הוא תוהה יחד עם כל השאר כיצד הוחלט מה שהוחלט.

המלחמה הגדולה, שערך משרד-החוץ לצידוק צעדו זה, היתה מלווה המולה כה רבה ועצבנות כה קיצונית עד כי לאחר שוך הסערה כדאי אולי להזכיר שוב כי הדבר הברור האחד שאותה החלטה קובעת הוא "נסיגת הכוחות הישראליים משטחים שנכבשו בסכסוך האחרון" וזאת ללא כל דיבור וחצי-דיבור על שיחות-שלום או משהו בדומה לזה. ראוי גם להזכיר כי אף ששרד-החוץ נפנף בחזקה ובמרץ גובר והולך בסעיף המדבר "בפירוש" על גבולות בטוחים ומופריים, הרי האמת היא שמלים אלו אמנם מצויות בנוסח ההחלטה של מועצת-הבטחון, אך הן נאמרו רק בקשר לאישור זכותן של כל מדינות האיזור לחיות בשלום בגבולות בטוחים ומופריים שאין עמם איומים ומעשי אלימות. נפנופו של משרד-החוץ במלים אלו, כאילו הן סעיף אופראטיבי ממש, הוא נפנוף של הטעיה מזיקה ומסוכנת. מלחמתו של משרד-החוץ בענין זה לא היתה אלא המשך הקו הרצוף שבו אין להבדיל על-פי-הרוב בין המאבק על יוקרתו של המשרד ובין המאבק על בטחונה ועתידה של ישראל. מהדורה שניה של מלחמת-יוקרה זו באה, ואף במשנה-תוקף, לאחר שנודעו בציבור הדברים שאמר שר-הבטחון בענין אותה החלטה של מועצת-הבטחון. כנגד סכנה זו של גילוי האמת לציבור, ערך משרד-החוץ הסתערות, היכולה בהחלט להירשם כאחד מפרקי השפל של ההווי המדיני שלנו.

למרבה האירוניה הוסבר, מחוגי משרד-החוץ, כי בשעתו לא היה פנאי להיוועץ בממשלה בענין זה של קבלת ההחלטה על-ידי ישראל, מחמת שהמתח באו"ם היה רב בקשר עם המצעד העתידי של צה"ל בירושלים וצריך היה לעשות באופן דחוף צעד שיפיג את הרושם שהערכים הם שוחרי-שלום וישראל היא סרבנית. משום כך הוחלט בהתייעצות בין שר-החוץ ובין ראש-הממשלה לעשות על דעת עצמם צעד הנוגע ביסודי היסודות של מדיניותנו...

את ערך מינויו של יגאל אלון לתפקיד סגן ראש-הממשלה אני רואה גם בכך שבעמדת-מפתח זו תהיה לו אפשרות לקדם פני התפתחויות פתאומיות כאלו, ואילו לשם כך בלבד בא המינוי הריהו לברכה. שאלות העומדות עכשיו על הפרק הן הצריכות להיות אמת-מידה ואבני-בוטן לכל הערכה בכל רובד שהוא. ומאחר שעמדתו ודעתו של יגאל אלון בשאלות הקיום של ישראל (ואיני מתכוון הפעם לפרטיה של "תכנית אלון" המפורשת) ידועות, הרי יש חשיבות במאזן-הכוחות של ממשלת-הליכוד גם לעובדה שדעתו עכשיו היא לא דעת שר-העבודה אלא דעתו של סגן ראש-הממשלה. על ידי כך ייקבע יסוד ברור של עמדה נכונה ויציבה, אם לא בכהונת ראש-הממשלה ממש, הרי לפחות בסמוך לה.

צד זה הוא מהותי ומציאותי יותר מכל חישובים שניתלו במינוי זה על-ידי הצמרת הוותיקה. אם חשבה צמרת זו כי בכך מתחיל המירוץ למשרד ראש-הממשלה, כפי המושג הציורי שנשתרש בציבור, מוטב שיידעו גם בהנהגה וגם בציבור כי דווקא חישוב זה הוא המפוקפק יותר מכל. כל אחד מאתנו נמדד לפי מידותיו וזכויותיו-הוא ולא לפי גובה ההדום או הכסא שמישהו מציב מתחתיו. ביחוד אם כסא זה הוא מן הריהוט הנושן של ההנהגה הוותיקה. יש להניח כי גם יגאל אלון יודע כי במידה שקידומת זו שניתנה לו על ידי הצמרת יכולה להשפיע על דעת-הקהל, הרי היא עשויה גם לגרוע ולא רק להוסיף.

סיווגו של יגאל אלון במשרד-העבודה, לעת כזאת, היה מעשה של קיצוץ כנפים. שעה שמשרד-החוץ היה טוען כי שר-העבודה אינו צריך לחוות דעתו על ענייני גבולות ובטחון היתה זו, על אף הסבירות הפורמאלית, אחת מבדיחות העונה. אלא שמעתה עלינו לדעת כי גם חשבונם של אלה שראו במינוי החדש רק ראשית מירוץ מסויים, אף הוא חשבון-שווא.

כל אותה טרמינולוגיה של מירוץ שהתחיל אינה הולמת לא את המסלול ולא את היעד שאליו צריכים להיות דרוכים כיום הרצונות והמעשים. ודאי, תמיד יש תחרות ויש ייצר טבעי ונכון של תפישת-הגה, אך זירתה וכלליה של תחרות זו אינם זירתו וכלליו של טוטו-כדורגל או של חישובי מזכירות-מצומצמת. מינויו של יגאל אלון אינו אלא המשך תהליך בריא, לחידוש פני ההנהגה וכוחותיה. ייצר המציאות וייצר האתגר והחוש המדיני והציבורי הנכון יאמרו לו את הדבר הידוע לו מכבר, שעליו להיות לא מאסף לאלה שהועידו לו תפקיד זה בחישוביהם, אלא אחד מכוחות-החלוץ של התקופה העתידה.